

НЕМАТЕРИАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО И МУЗЕИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ. ПРИМЕРЪТ НА БЪЛГАРИЯ

Мила Сантова

ИЕФЕМ при БАН – гр. София

THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE AND THE MUSEUMS IN THE CONDITIONS OF THE GLOBALIZATION ERA. THE EXPERIENCE OF BULGARIA

Mila Santova

*Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum at
Bulgarian Academy of Sciences – Sofia*

Abstract

The presentation is based on the statements of a group of forums organized by ICOM and UNESCO, dedicated to problems of Intangible Cultural Heritage (ICH). In the focus of the presentation the author will put the specific nature of ICH as living heritage, its local nature, as well as its fragility in the contemporary globalization era. In addition, special attention will also be paid to the changing functions of the Museum within this context and the Bulgarian experience in the sphere of ICH will be presented and discussed.

Key words: *Intangible Cultural Heritage (ICH), Museums, Globalization, ICOM, UNESCO*

В началото на третото хилядолетие сме свидетели на едно съществено концептуално развитие в схващането на човечеството за културното наследство. Съществен момент в този процес безспорно е приемането през есента на 2003 година от Генералната конференция на ЮНЕСКО на *Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство*, наричана за краткост *Конвенция 2003*. Концептуалното

развитие се отнася до самото разбиране за същината на културното наследство. След като по протежение на 20-тото столетие се изграждаше и утвърждаваше стабилната картина на наследството, като конструирана от движими и недвижими материални културни паметници реалност (към които бе ориентирана и енергията по опазването), *Конвенция 2003* на практика установи промяна в самото концептуализиране на тази представа. От една страна, това се случи чрез самото ясно установяване на международно равнище на термина „нематериално“, реализирано чрез гласуването от Генералната конференция. По-същественото обстоятелство обаче е, че като център на политиките по опазване *Конвенция 2003* разпозна човека, *живия човек*, носител на традиционни знания и умения. С поставянето на *човека* във фокуса на съзнателната енергия по опазването на културното наследство, на практика се пре моделира представата на човечеството за наследството. В това се състои и спомената съществена концептуална промяна. Появата обаче поведе след себе си и необходимостта от преосмисляне, съобразно промененото схващане, на поредица от дейности и културни политики. Сред институциите, свързани с тяхната реализация, музеите имат съществено място.

Международният съвет на музеите (ИКОМ), в тясно сътрудничество с ЮНЕСКО, бе една от първите международни организации, включили се в осмислянето на тези процеси и преоценката на дейностите, отнасящи се към тях. Международната музейна общност, неразривно свързана от времето на създаването на първите музейни институции с артефакта, неговото съхранение, изучаване, презентация, се оказа изправена пред дилемата за формите и начините, по които Музеят може да реализира основните си функции, когато те се отнасят до нематериалното.

Ще набележа хронологията на няколко събития в процеса на осмисляне на новите предизвикателства, които считам за важни. Те маркират и развитието на идеите по отношение на интересувашата ме тук тема. Първата крачка сред тях, направена от ИКОМ, дори изпреварва вота на Генералната конференция от есента на 2003 година.

Между 20 и 25 октомври 2002 година, в границите на Седмата регионална асамблея на организацията на ИКОМ – Азия Пасифик,

в Шанхай, Китай, се провежда Ателие на музеите и Нематериалното културно наследство – подходи от Азия Пасифик (**Workshop on Museums and Intangible Heritage – Asia Pacific Approaches**). Този форум, който заседава една година преди приемането на *Конвенция 2003*, изработва и приема документ, известен с името *Шанхайска харта* (Shanghai Charter)¹, който и до днес остава пилотен в работата на музеите с нематериалното културно наследство (НКН). Всъщност в лаконичен текст Хартата набелязва важни аспекти на връзката НКН – Музеи: в предни позиции в нея се извежда необходимостта от прилагането на полидисциплинарни подходи, фокусиращи съвместно движимо, недвижимо, материално, нематериално и природно наследство; поставя се въпроса за участието на общностите в тези процеси², като се отбелязва необходимостта от съхраняването на знаковостта на ресурсите от сферата на наследството; говори се за необходимостта от въвеждането на нови модерни технологии и постигане на хармонични общества като следствие на културен обмен; обръща се внимание върху необходимостта от обучение с оглед интеграцията на управлението на материално и нематериално наследство; пледира се за установяване на методологически критерии за интеграцията на материално и нематериално наследство в музеите и другите културни институции; декларира се поддръжка по отношение усилията на ЮНЕСКО в областта на съхранение на **НКН**.

В Шанхайската харта се поставя въпросът за предизвикателствата и заплахите, произтичащи от глобализацията, като се маркира перспективата за разработка на подходи за увеличаване на възможностите, предоставени от културна, технологична и икономическа глобализация. Същевременно се формулира подкрепа на усилията за опазването, представянето и тълкуването на нематериалното наследство по „автентичен начин”, който е в съответствие с местния характер на културата. Поддържа се схващането за необходимостта от използването на локалната експертиза, ресурси и техните разнообразни възможности с оглед ефективно съхранение на всички ресурси от сферата на наследството (подч. мое, М.С.).

Така на практика още в първия си документ, свързан с **НКН**, ИКОМ фиксира и предлага визии относно едно очевидно съществу-

ващо напрежение между съвременните глобализационни процеси и локалния характер на **НКН**.

Тази първа крачка на ИКОМ, ориентирана към новопоявилото се тематично поле в областта на културното наследство, чието следствие са връзките **НКН** – Музеи, е последвана от инициатива на ЮНЕСКО, организирана в Уд-Поелгест, Холандия (Oud-Poelgeest, Netherlands – половин година след заседанието на приелата *Конвенция 2003* Генерална конференция) специално експертно съвещание, посветено на *Ролята на Музеите в съхраняването на нематериалното културно наследство*³. Съвещанието си поставя два основни въпроса: 1. *Как музеите могат да участват в съхранението на ИСН и в частност на нивото на общностите?*; 2. *Как музеите могат да участват във видимостта на различните форми на живото наследство, в съгласие с целите на Конвенцията за съхранение на НКН?*, като веднага след формулирането им се пояснява: *Тъй като акцентът е върху живата природа на нематериалното културно наследство, което е тясно свързано с идентичността и приемствеността на групи и общности, то ще бъде посочвано като **живо културно наследство***⁴. Така още във въвеждащата част на изработения от съвещанието документ се акцентира върху специфичните връзки на **НКН** с идентичността на групи и общности, с други думи – акцентира се върху локалния характер на НКН, представян от тези групи и общности. Приемайки *Конвенция 2003* и *Шанхайската харта* от 2002 като базови документи за своята работа, крайният документ, който Експертното съвещание изработва, на практика е изцяло пропит от необходимостта от постоянно връщане към локалното общностно ниво, върху което се надграждат национално и пр.⁵ Като възможна първа крачка за участие на музейната институция в съхранението на **НКН**, в документа се разкрива перспективата за установяване на връзки с практикуващите, т.е. с локалната общност, прозираща също като перспектива с оглед интерпретациите на отделните музейни колекции. Изрично се подчертава връзката музей-общност. Подобен подход силно ориентира проблематиката към локалните музеи⁶. Посочвайки усложнените връзки между живи практики и аспектите на музеефикация⁷, текстът разширява също възможните полета за реализация на видимостта – извън музея предста-

вания могат да бъдат реализирани също в различни видове ателиета и пр., но се обръща внимание върху заплахата за общността от комерсиализация. Специална подточка *c.* е посветена на проблема *local vs. national museums*, в която ясно се дефинира по-значимата роля на локалните музеи в опазването на НКН⁸, като се посочва, че именно образци на локалното живо наследство са определяни като *наследство на човечеството*. Добавя се и обстоятелството, че съществуват случаи, в които локални примери се разпознават като национални емблеми.

Като цяло експертното съвещание от Уд-Поелгест формулира ясно акцента върху възможностите за представяне в Музея именно на локалния характер на НКН, с пълноценното участие на съответните общности. Припомнянето в края на заключителния документ именно на локалния характер на вписванията като *Наследство на човечеството* недвусмислено потвърждава това. Контекстуално то указва значително ограничените възможности на глобализираната култура да съхранява същината на НКН като *живо наследство*. Участието на музея попада в контекста на тази ситуация.

Очевидно е, че и двете съвещания, фиксирайки по един или друг начин напрежението локално/глобално се занимават преимуществено с въпросите на това *какво*, а не *как* да се представя в областта на НКН. С други думи – занимават се с дискутирането на базова съдържателна проблематика, а не с конкретни функционални решения.

През месец октомври 2004 година ИКОМ посвещава 21-вата си Генерална асамблея (Сеул, Корея) на темата: *Музеи и нематериално наследство*. В заключителния документ – Резолюция № 1⁹ на този форум, който приема названието “*Сеулска декларация на ИКОМ за нематериалното наследство*”, се подкрепя *Конвенция 2003*, като се призовават правителствата да я ратифицират. Подкрепя се събирането и съхранението на НКН, както и необходимостта от изграждане на съответна законова рамка на локално и национално ниво. Определят се някои механизми за развитие на задълбочено разбиране върху същността на НКН. В случая за нас интерес представлява чл. 6: *Recommends that museums give particular attention and resist any attempt to misuse intangible heritage resources and particularly their*

commercialisation without benefits to the primary custodians, който, от една страна, чрез включването на понятието за комерсиализация ни отвежда към перспективата на глобализационните процеси, а от друга, чрез понятието *the primary custodi* – към локалната общност. Така, макар и не пряко, “*Сеулска декларация на ИКОМ за нематериалното наследство*”, препотвърждава видимото напрежение локално-глобално в свързаната с **НКН** проблематика и участието на Музея в тези процеси.

Малко преди Генералната асамблея на ИКОМ в Сеул, през месец август 2004 (26-27 август) в Токио, ЮНЕСКО съвместно с ООН организира международна конференция “*Globalization and Intangible Cultural Heritage – Opportunities, threats and challenges*”¹⁰. Сред различните интерпретации в изключително интересните материали, представени на този форум, срещаме и опити *локално и глобално* да бъдат интерпретирани от позицията на структурата си: *Sometimes, these two trends are interpreted in terms of “the local” versus “the global”. However, while “global culture” is the sum of many cultures each of which is shared by persons in different physical locations, sometimes far apart, so is “local culture” in fact the sum of the many diverse cultures of persons of different age as well as ethnic, religious, social, political and economic backgrounds*¹¹.

Към този кратък преглед следва да се добави и важната крачка, предприета от музейната общност, чрез издаването от ИКОМ на годишника *International Journal of Intangible Heritage*, *National Folk Museum of Korea*, чийто старт е през 2006 година¹². В публикуваните първи шест броя проблемите локално-глобално са маркирани предимно чрез анализи на конкретни казуси на локални музеографски представяния.

Тук е мястото да се добави, че още в Преамбюла на *Конвенция 2003* наличието на проблема локално-глобално е ясно отбелязано¹³. Съгласно текста на Преамбюла той (и това е достатъчно важно, за да бъде специално отбелязано) е пряко свързан с понятието за културното разнообразие и човешката креативност. Настойчивата поява – директно декларирана или контекстуална, на тази проблематика в работата и заключителните документи на поредицата посочени съвещания говори за важността на проблема. На практика представената

дискусия показва реално наличието на напрежение на *the local versus the global*. Това едва ли е случайно. В текстовете, в които понятията глобално/глобализация не са пряко формулирани, на тяхно място започва да прозира понятието за комерсиализация, очевидно пряко свързана с глобализацията.

Същината на проблема естествено се корени в самия характер на **НКН**, чието възсъздаване (*re-creation*) е свързано с отделните общности, в по-честия случай ситуирани в определени пространства. От тук и характеристиката на тази култура като локална култура, такава, която е в състояние цялостно да се самовъзпроизвежда в параметрите на локалната общност (*communities, in particular indigenous communities, groups and, in some cases, individuals*)¹⁴. Не случайно и понятието *communities*¹⁵, както стана дума, е базово в схващанията за процедурите по опазване на **НКН**.

Идеята за локалната общност, ясно видима на равнището на отделното селище в района на Югоизточна Европа, всъщност отвежда към идеалната ситуация на константно съхраняване на определени културни характеристики. Сумата на подобни идеални ситуации на практика пък води към картината на културното разнообразие, базирано основно именно върху локалните културни характеристики. Глобализацията агресивно се намесва точно в тази картина. Ако в параметрите на локалните общности случващите се събития са паралелни (като се запазват специфики), то в ситуация на глобализация те се поставят в причинно-следствени връзки, а не рядко и в ситуация на доминация или съ-подчинение. Такива особености водят към унификация, а тя от своя страна и от гледна точка на интереса ни тук – до загуба на културното многообразие.

Ако се върнем тук към използваната в Преамбюла на *Конвенция 2003* формулировка за общностите, групи и отделни индивиди, *thus helping to enrich cultural diversity and human creativity*¹⁶, то напрежението локално/глобално изпъква в конкретни параметри – в обратен ред загубата на локалните културни характеристики би била загуба на аспекти на креативност и културно многообразие. Поради съображения от този тип очевидно и основната част от форумите, за които стана дума по-горе, виждат ролята на Музея в процесите по съхранение на **НКН** преимуществено чрез локалното: от локалния

музей (като институция, обвързана с процедурите по съхранение/представяне), през спецификите на локалните култури, върху които Музеят ще акцентира, до участието на локалните общности, при това не само като носители на **НКН**, но и като оценители на нейни характеристики. Не бива да пропускаме и важната характеристика на **НКН като живо наследство – всички тези форми са обвързани с живо участие на представители на съответни общности.**

Ако до тук бе очертана съдържателна логика, свързана със смисъла на участието на музея в процесите по съхранение на НКН в условия на глобализация, то поне два въпроса все още остават открити:

– Какво точно представя музеят в експозиционните си галерии, като имаме предвид, че говорим за наследство, което няма материален характер?

– Как го представя?

Отговори на първия въпрос могат да бъдат открити както във формулировката на петте области на проява на **НКН, посочени в чл. 2.2 на Конвенция 2003**, така и конкретно в текущата музейна практика на редица музеи по света. Съзнателно подчертавам множественото число, тъй като не става въпрос за един-единствен отговор, а за поредици от експозиционни решения, свързани със специфики на конкретните представяни култури¹⁷. В съвкупността си обаче те показват, че съществени са не толкова вахарактеристиката на музейната институция като локална или национална, а характеристиките и начините на представяне на **НКН** в музея. В същото време не може да не бъде отбелязано, че въпросът повдига все още и поредица от въпросителни. Една проведена неотдавна анкета със 110 музея във Франция, отговорили на въпросите, доказва това¹⁸.

Така или иначе обаче, когато говорим за **НКН**, като константни тук се очертават две характеристики: локалният характер и спецификата на **НКН като живо наследство**¹⁹.

Що се отнася до втория въпрос, то той естествено е пряко свързан с първия, но и тук очевидно попадаме в поле, което именно ще ни отвежда към нетрадиционните решения.

Le point focal du musée n'est plus l'artefact mais l'Homme dans sa pléintude – написа една авторка²⁰. Ричард Курин, в отговорите си

на въпроси на Марилена Аливизату, поставя няколко акцента, които биха представлявали интерес тук. Според него при експониране на НКН *it is not about conserving and exhibiting artefacts, but an act of social engineering*²¹, тъй като *meaning that museums need to look beyond their walls and into the communities that they are trying to represent*²². Става въпрос за нова роля за музеите, в която работата с НКН е *not about preserving artefacts in storerooms, but helping people continue their culture*²³. Именно тази роля фактически се противопоставя напълно на деструктивния аспект на глобализацията.

Тезата на Курин заслужава внимание. Тя на практика отвежда и към съществена промяна на функционалните характеристики на Музея. Струва ми се, че следва специално да задържим идеята за *social engineering*. Тя би могла да превърне Музея от достолепна и всяваща респект мълчалива институция, в средище на диалог и трансмисия на културни познания, разбира се осъществявани от живи хора в логиката на характеристиките на съответната култура²⁴.

Тук може да бъде добавено и обстоятелството, че когато говорят за връзката НКН-Музей, изследователите насочват интереса си преди всичко към т. нар. „музеи на обществото”, „музеи на цивилизацията” или екомузеите²⁵, като последните взимат под внимание „la dynamique active passé-présent-futur et cette mouvance temporelle du devenir”²⁶. Що се отнася до собствените характеристики на отделните, подлежащи на експониране артефакти, то при екомузеите „Ils possèdent deux catégories d’objets : les objets documents et les objets de mémoire”²⁷. Първите – *предмети документи*, са свързани с вече изчезнала култура, а вторите – *предмети на паметта*, осигуряват „*продължително присъствие на тези, които са ги произвели*”. Те свидетелстват за продължителна еволюция на живи процеси на умения, принадлежащи на една общност²⁸. Става ясно, че в логиката на тази концепция присъствието на НКН в музея ще бъде свързано предимно с тип „предмети на паметта”, кодиращи живо присъствие.

Българските музеи имат известен, макар и не много голям, опит в работата с НКН. От правеното в страната ще посоча дейност на Национален етнографски музей, който има вече утвърдила се практика за формиране на ателиета за писане на яйца в периода около Великден²⁹. Вратите на музея са отворени за различни посетители, в

определени зали им се предоставят необходимите за писането на яйцата писалки и пр. Експерт от музея (понякога локални майсторки) запознава присъстващите с характерните за различните локални центрове в страната технологични, мотивни и колоритни специфики при писането на яйца – особености, които се усвояват в хода на живата практика.

БЕЛЕЖКИ

¹ Shanghai Charter, Online sources title http://archives.icom.museum/shanghai_charter.html.

² Проблемът за активното участие на общностите в процедурите по прилагане на *Конвенция 2003* е изключително важен. Това е проблем, на който ЮНЕСКО отделя специално внимание, като на свързаната с общностите проблематика на **НКН** са посветени редица от експертни съвещания. За значимото място, което се отделя на участието на общностите в свързаните с **НКН** дейности говори и обстоятелството, че във формулярите, попълвани от страните-членки за представяне на национални кандидатури за вписване в Световната представителна листа на **НКН**, е предвиден специален параграф, изискващ съгласие на общността с кандидатурата и пр. Вж. също и чл. 15 на *Конвенция 2003*.

³ Expert Meeting The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage (UNESCO Convention, October 2003), Oud-Poelgeest (Netherlands), April 5–7, 2004, Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00085-EN.pdf>.

⁴ Expert Meeting The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage (UNESCO Convention, October 2003) – Introduction, Oud-Poelgeest (Netherlands), April 5–7, 2004, Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00085-EN.pdf>.

⁵ Вж. напр.: *In order to achieve these goals we need to examine cases and experiences of dealing with living cultural heritage at local community level, and the role of museums in this. We should leave some space for discussion of how internationally recognized efforts to safeguard living cultural heritage impacts on local communities, existing collections, and their embedding in national-level institutional networks.*; или раздел 2. *Museums, communities and the dynamic intersection of tangible and living heritage* и др. (Expert Meeting The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage (UNESCO

Convention, October 2003), Oud-Poelgeest (Netherlands), April 5–7, 2004, Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00085-EN.pdf>.

⁶ Раздел 3 *Practical Experience with Living Cultural Heritage at Local Community Level. How Do Museums Make a Difference? How Could Museums Make a Difference?* (Expert Meeting The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage (UNESCO Convention, October 2003), Oud-Poelgeest (Netherlands), April 5–7, 2004, Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00085-EN.pdf>).

⁷ *The process of making the intangible or living practices visible is intrinsically a process of musealisation: attempting to preserve something, to stop its decay, decline or demise; What does it mean to speak of 'safeguarding' living heritage when the outcome of musealisation is so unpredictable?* (Expert Meeting The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage (UNESCO Convention, October 2003), Oud-Poelgeest (Netherlands), April 5–7, 2004, Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00085-EN.pdf>).

⁸ *In re-defining the classic role of museums from archives of material culture to a more dynamic role involving the safeguarding the transmission of living heritage, it may be the case that local rather than national museums will play a crucial role* (Expert Meeting The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage (UNESCO Convention, October 2003), Oud-Poelgeest (Netherlands), April 5–7, 2004, Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00085-EN.pdf>).

⁹ 21st General Assembly of ICOM. Seoul, Korea, Friday 8 October 2004. Resolution no. 1, Online sources title <http://icom.museum/who-we-are/the-governance/general-assembly/resolutions-adopted-by-icoms-general-assemblies-1946-to-date/seoul-2004.html>.

¹⁰ “Globalization and Intangible Cultural Heritage – Opportunities, threats and challenges”, held in Tokyo, 26-27 August 2004 Online sources title http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?meeting_id=00072 (вж. също и печатното издание: **Wong, L.** Globalization and Intangible Cultural Heritage, ed. UNESCO, Paris 2005).

¹¹ **Wong, L.** p. 170.

¹² International Journal of Intangible Heritage, National Folk Museum of Korea.

¹³ **Recognizing** that the processes of globalization and social transformation, alongside the conditions they create for renewed dialogue among communities, also give rise, as does the phenomenon of intolerance, to grave threats of deterioration, disappearance and destruction of the intangible cultural

heritage, in particular owing to a lack of resources for safeguarding such heritage, ...

Recognizing that communities, in particular indigenous communities, groups and, in some cases, individuals, play an important role in the production, safeguarding, maintenance and re-creation of the intangible cultural heritage, thus helping to enrich cultural diversity and human creativity (Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006> , Преамбюл).

¹⁴ Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006> , Преамбюл.

¹⁵ Вж. и **Santova, M.** Problems of the Protection of Folklore as Intellectual Property at the Dawn of the 21st Century. – International Conference on Intellectual Property, the Internet, Electronic Commerce and Traditional Knowledge. Boyana Government Residence. Sofia, May 29 to 31, 2001 Online sources title http://www.wipo.int/edocs/mdocs/ip-conf-bg/en/wipo_ectk_sof_01/wipo_ectk_sof_01_3_3.pdf.

¹⁶ Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. Online sources title <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006> , Преамбюл.

¹⁷ Вж. напр. поредицата от изключително интересни примери, публикувани в периодиката на International Journal: International Journal of Intangible Heritage, National Folk Museum of Korea: vol. 1 – 2006; vol. 2 – 2007; vol. 3 – 2008; vol. 4 – 2009; vol. 5 – 2010; vol. 6 – 2011.

¹⁸ **Calas, M.-F.** L'immatériel et les musées. Première approche à partir d'une enquête auprès des musées. – Culture & Recherche, N 116-117, Ministère de la culture et de la communication, Paris, 2008 pp. 27-28.

¹⁹ Разбира се, тук трябва да се направи едно уточнение, като развитието на проблема предполага самостоятелна разработка. Става въпрос за публиката, към която е ориентирано посланието на музея. Локалният музей предполага, макар и не само, но предимно локална публика, такава пряко свързана с характеристиките на НКН като локална култура. В условията на Националния музей трансмисията на познания има далеч по-широк адрес. Най-малкото, което това предполага, е въвеждането на рационални дидактически програми, формиращи представи за локалните характеристики на НКН.

²⁰ **Jadé, M.** Le patrimoine immatériel : Perspectives d'interprétation du concept de patrimoine. l'Harmattan, col. Muséologie, Paris, 2006, p. 191.

²¹ **Alivizatou, M.** Contextualizing Intangible Cultural Heritage. – Heritage Studies and Museology, International Journal of Intangible Heritage, Seoul, 2008, Vol. 3, p. 50.

²² Пак там.

²³ Пак там, с.5.

²⁴ Макар и да е очевидно, все пак е редно да бъде отбелязано, че нещата са променени тогава, когато Музеят представя култури, различни от тази, присъща на хората от мястото, където Музеят е ситуиран. Такава ситуация изисква специален анализ.

²⁵ Вж. отново периодиката International Journal of Intangible Heritage, National Folk Museum of Korea.

²⁶ **Dias, N.** Une place au Louvre. – Le Musée cannibale. Neuchâtel, Musée d'ethnographie, 2002, p. 21.

²⁷ **Davallon, J.** Les objets ethnographique peuvent-ils devenir des objets de patrimoine? – Le Musée cannibale. Neuchâtel, Musée d'ethnographie, 2002, p. 169.

²⁸ Вж. също и: **Calas, M.-F.** L'immatériel et les musées. Première approche à partir d'une enquête auprès des musées. – Culture & Recherche, N 116–117, Ministère de la culture et de la communication, Paris, 2008 pp. 27-28.

²⁹ Благодаря на колегата Светла Ракшиева, ръководител на ателиетата, която ми даде сведения за тях.

ЛИТЕРАТУРА

Сантова, М. Правата на човека и нематериалното културно наследство. – Български фолклор, 2011, №. 3-4, с. 150–159.

Сантова, М. Нематериално културно наследство: изграждане на Национални регистри и културни политики. Българската перспектива. – Българска етнология (под печат)

Alivizatou, M. Contextualizing Intangible Cultural Heritage. – Heritage Studies and Museology, International Journal of Intangible Heritage, Seoul, 2008, Vol. 3, pp. 43-54.

Calas, M.-F. L'immatériel et les musées. Première approche à partir d'une enquête auprès des musées. – Culture & Recherche, N 116–117, Ministère de la culture et de la communication, Paris, 2008 pp. 27–28.

Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. — <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006> (Convention2003).

Davallon, J. Les objets ethnographique peuvent-ils devenir des objets de patrimoine? – Le Musée cannibale. Neuchâtel, Musée d’ethnographie, 2002.

Desvalléees A. La muséologie et les catégories de patrimoine immatériel : Questions de terminologie, à propos de Intangible Heritage/patrimoine immatériel et patrimoine intangible. – Museology and Intangible Heritage II, International Symposium, 20th General Conference of ICOM, Seoul, Korea, 2004, Complete edition of the papers, Edited by Hildegard K. Viereg, Brigitte Sgoff, Regina Schiler – Pädagogisches Zentrum, Study Series, 2004 – ICOFOM.

Desvalléees A. Muséologie et patrimoine immatériel : muséalisation, visualisation, In : Museology and Intangible Heritage I, Edited by Hildegard K. Viereg, co-editor: Ann Davis., - München:Museums - Pädagogisches Zentrum, 2000.

Dias, N. Une place au Louvre. - Le Musée cannibale. Neuchâtel, Musée d’ethnographie, 2002.

“Globalization and Intangible Cultural Heritage – Opportunities, threats and challenges”, held in Tokyo, 26-27 August 2004. - http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?meeting_id=00072 (**International Conference 2004**) ; see also print edition: **Wong L.** Globalization and Intangible Cultural Heritage, ed. UNESCO, 2005.

Grenet, S. Les inventaires en France. – Culture & Recherche, N 116-117. Paris: Ministère de la culture et de la communication, pp. 27–28.

Hottin Ch. Patrimoine ethnologique et patrimoine immatériel: permanences et mutations. – Culture & Recherche, N 116–117. Paris: Ministère de la culture et de la communication, pp. 26-27.

ICOM Asia Pacific, 2002, *Shanghai Charter*,

http://icom.museum/shanghai_charter.html

“Globalization and Intangible Cultural Heritage – Opportunities, threats and challenges”, held in Tokyo, 26-27 August 2004. - http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?meeting_id=00072.

International Journal of Intangible Heritage, National Folk Museum of Korea: vol. 1 – 2006; vol. 2 – 2007; vol. 3 – 2008; vol. 4 – 2009; vol. 5 – 2010; vol. 6 – 2011.

Jadé M. Le patrimoine immatériel : Perspectives d’interprétation du concept de patrimoine. Paris, l’Harmattan, col. Muséologie, 2006.

Kit of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Electronic edition - <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00252>.

Kurin, R. Les problématiques du patrimoine culturel immatériel. – Le patrimoine culturel immatériel. Les enjeux, les problématiques, les pratiques.

Directeurs de la publication Jean Duvignaud et Chérif Khaznadar. Paris: Maison de cultures du monde, 2004, pp. 59–67.

Le patrimoine culturel immatériel. Les enjeux, les problématiques, les pratiques. Directeurs de la publication Jean Duvignaud et Chérif Khaznadar. Paris, Maison de cultures du monde, 2004.

Lynn, M. Museology and Intangible Heritage. – Museology and Intangible Heritage I, Edited by Hildegard K. Vieregg, co-editor: Ann Davis., – München: Museums – Pädagogisches Zentrum, 2000.

The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage (UNESCO Convention, October 2003), Oud-Poelgeest (Netherlands), April 5–7, 2004 – <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00085-EN.pdf> (Expert Meeting).

Santova, M. Problems of the Protection of Folklore as Intellectual Property at the Dawn of the 21st Century. – International Conference on Intellectual Property, the Internet, Electronic Commerce and Traditional Knowledge. Boyana Government Residence. Sofia, May 29 to 31, 2001 (http://www.wipo.int/edocs/mdocs/ip-conf/bg/en/wipo_ectk_sof_01/wipo_ectk_sof_01_3_3.pdf).

Santova, M. Trésors vivants de l'humanité: l'exemple bulgare. – La polyphonie corse traditionnelle peut-elle disparaître ? Sous la direction de Michèle Guelfucci et Dominique Salini. Collection Hommes et Territoires. L'Île de Corse, 2008, pp. 133-141.

Santova, M. Bulgaria and the Problems of Intangible Cultural Heritage. – Experts Meeting on Intangible Cultural Heritage Inventory in Southeast European Countries. (23–27 MAY 2008, Safranbolu), Turkish National Commission and UNESCO Venice Office, Ankara (APRIL 2009) in CD, pp. 19–23.

Skounti, A. De la patrimonialisation. Comment et quand les choses deviennent-elles des patrimoines. Hesperis-Tamuda, Vol. XLV. Rabat, 2010, pp. 19-34 .

21st General Assembly of ICOM. Seoul, Korea, Friday 8 October 2004. Resolution no. 1 - <http://icom.museum/who-we-are/the-governance/general-assembly/resolutions-adopted-by-icoms-general-assemblies-1946-to-date/seoul-2004.html>

Wong, L. Globalization and Intangible Cultural Heritage, ed. UNESCO, Paris 2005.